Ediții ale operelor lui René Descartes în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Elena DAMIAN

Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Bucureşti, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca
„Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucarest, Faculty of Law, Cluj-Napoca
Personal e-mail: elena@sese.ro

Editions of the works of René Descartes in the collections of the Romanian Academy Library, Cluj-Napoca branch

The works of the French philosopher and scholar René Descartes (1596 – 1650), the one who revolutionized the sciences in his stime, have a well deserved place in the collections of the Romanian Academy Library, Cluj-Napoca branch. The numerous bibliophile editions printed in the XVIIth century by famous printers, such as the Elsevier family members especially caught our attention. Among the possessors of these editions are also some of the famous Transylvanian intellectuals, such as Timotei Cipariu, Ioan Vancea, Gheorghe Şincai, Mihail Halici, K. Vásárhelyi Péter, Szatmárnémeti Sámuel and Pataki Sámuel.

Keywords: René Descartes, French philosopher, bibliophile editions, library, Transylvania.

În urmă cu 421 de ani, la 31 martie 1596, s-a născut în comuna La Haye[1], în regiunea Touraine, René Descartes[2], filosoful şi savantul francez, cel care a avut un rol deosebit în constituirea spiritului ştiinţific modern, în afirmarea supremaţiei raţiunii ca principiu fundamental de investigare a naturii şi a gândirii. Această revoluţie în gândire care a primit numele de *cartezianism*, a continuat ceea ce s-a început în epoca Renaşterii. Efortul de emancipare intelectuală, care s-a manifestat mai pregnant în domeniul ştiinţelor, a fost, aşa cum aminteam şi cu alte ocazii, consecinţa cea mai profundă a perioadei renascentiste, o epocă frământată, de închegare a ştiinţelor moderne. Noua ştiinţă, bazată pe raţionament matematic şi pe experiment, impunea şi o nouă filosofie.

Descartes mărturisea că el „n-a voit să accepte nici o idee înainte de a o fi trecut prin raţiune şi fără să fi căutat, în acelaşi timp, o metodă pentru a ajunge la cunoaşterea tuturor lucrurilor de care este capabil spiritul."[3] Îndoindu-se de toate lucrurile, a ajuns la adevărul *cogito ergo sum/ je pense, donc je suis/ gândesc, deci exist*, pe care l-a considerat ca fiind întâiul principiu al filosofiei pe care o căuta.[4] Raţionamentul său a continuat, ajungând la dualismul suflet – corp, acesta fiind o caracteristică a filosofiei sale. Filosofia lui Descartes i-a influenţat atât pe eruditii din vremea sa, cât şi pe cei care i-au urmat, aceştia renunţând treptat la concepţiile învechite ale lui Aristotel.[5]

René Descartes, sursa: http://www.biography.com/people/ren-descartes-37613

Descartes a mărturisit că nu a fost pasionat de scris, de citit sau de publicat, ci a preferat să învețe singur și să se întoarcă înspre el însuși. Întoarcerea spiritului către sine, realizată de-a lungul filosofiei lui Descartes, a afirmat Constantin Noica „este ceva exemplar". El și-a îndemnat semenii să citească în „marea carte a lumii".[6] În ciuda afirmațiilor sale, Descartes era la curent cu toate ideile noi ale timpului său. Pe oamenii de știință i-a invitat „să judece doctrina după fapte. El considera că trebuie să se înceapă prin *a observa* pentru a ști care din posibilitățile pe care le putem concepe clar sînt cele care se realizează efectiv, apoi să se recurgă la *experiment*, sub forma unei *experiențe cruciale*, pentru a putea decide, dintre toate modurile de a explica efectele observate, care este cel adevărat."[7] Descartes era convins că „știința renăscută va deveni, prin aplicațiile sale multiple, un instrument garantat pentru fericirea omenirii."[8]

Încă de mic copil, René Descartes era înclinat spre meditare, astfel încât tatăl său, Joachim Descartes[9], l-a numit „micul meu filosof".[10] Mama sa, Jeanne Brochard, a murit când René avea doar un an, lucru care l-a marcat profund, simțindu-se izolat în propria familie.

Și-a început studiile în La Haye, apoi, între 1604 și 1612, a învățat la Colegiul iezuit din La Flèche, unde „micul filosof îi surprindea pe profesorii săi, […], prin profunzimea și independența spiritului său și prin aversiunea lui de a se mulțumi cu păreri preluate de la alții."[11] Aici, a studiat limbile latină și greacă, dar și matematica, fizica, logica, morala și metafizica. Cel mai mult i-a plăcut matematica „datorită certitudinii și evidenței judecăților sale".[12] În această perioadă, l-a cunoscut pe abatele Mersenne (1588 – 1648), matematician, teolog, filosof și muzician de care îl va lega o prietenie sinceră și cu care va purta o vastă corespondență.

În anul 1613, Descartes a plecat la Paris unde l-a reîntâlnit pe Mersenne. Despre perioada 1614 – 1617 se cunosc mai puține lucruri, însă ceea ce se știe cu certitudine este faptul că a studiat dreptul civil și canonic la Universitatea din Poitiers, dobândind o pregătire juridică temeinică.

În 1617, s-a angajat în armata olandeză a protestantului Maurice de Nassau, prinț de Orania. În anul următor, pe când se afla în garnizoană la Breda, în Olanda, intră în relații de prietenie cu savantul Isaac Beeckman (1588 – 1637), care îi va îndruma pașii în domeniul științelor în general și al fizicii și matematicii în special.[13] În una dintre scrisorile sale către Beeckman, Descartes îi relata despre proiectul său de a realiza un tratat de mecanică, conceput într-un spirit nou. În același an, a scris un mic tratat de muzică *Compendium musicae*, pe care i l-a dedicat lui Isaac Beeckman, în semn de recunoștință pentru sfaturile date, dar a studiat intens și matematica.

Începând cu 1619, Descartes a părăsit Olanda și a călătorit timp de mai mulți ani prin Danemarca, Germania, Italia, Franța, Elveția. În anul 1628, în perioada șederii în Franța, dar mai ales la Paris, a scris în limba latină *Regulae ad directionem ingenii*. Despre această operă, Constantin Noica a afirmat că este cea mai „carteziană", poate, lucrare care s-a scris vreodată. Este prima schiță a lucrării *Méthode* …, rămasă neterminată și publicată abia în anii 1677 și 1701, în *Opuscula posthuma*.[14] În toamna aceluiași an, a plecat din nou în Olanda unde va rămâne, cu mici întreruperi, până în 1649, schimbându-și des reședința. Aici, va scrie și va publica marile opere. Printre domeniile care l-au atras au fost și cele ale fiziologiei (a fost considerat unul dintre fondatorii acesteia)[15], psihologiei și anatomiei, iar cercetările pe care le-a efectuat denotă multă dăruire și pasiune. Descartes a afirmat că „*păstrarea sănătății* a fost întotdeauna scopul principal al studiilor sale. El considera chiar aplicarea principiilor sale filosofice în domeniul medicinii drept o verificare a întregului său sistem filosofic."[16] A comparat filosofia cu un arbore cu mai multe ramuri, dintre care cea mai importantă era medicina. Referitor la studierea organismului uman, el găsea că doar o muncă științifică colectivă putea aduce rezultate remarcabile în medicină.

Lucrarea *De Homine*, consacrată anatomiei, bine documentată, a fost scrisă în jurul anului 1632 și în ea explică fenomenul contracției musculare. Ea a fost publicată în 1662, în limba latină și, în 1664, în limba franceză, cu figuri „gravate în lemn, după desenele lui Descartes însuși. Pentru a se documenta, autorul frecventa asiduu amfiteatrul din Amsterdam și o măcelărie.[17] Autorul consideră că *omul* este *o mașină*, însă două trăsături – afirmă el – îl deosebesc pe om de mașină, oricât ar fi ea de perfectă, sau de animal, și anume *limbajul* și *cunoașterea*. Pentru Descartes, atât oamenii, cât și animalele erau simple mașini care se deosebeau între ele numai prin faptul că pe om Dumnezeu l-a înzestrat cu un suflet rațional. O altă lucrare, *Traité de la formation du foetus*, a apărut la Paris, în 1664. O operă consacrată animalelor și având ca titlu *Traité des Animaux*, a fost scrisă mai târziu, între 1647 și 1648.[18]

René Descartes a avut, așa cum am văzut deja, o diversitate de preocupări, pe toate tratându-le cu o mare curiozitate și seriozitate. L-au interesat, printre altele, și fenomenele astrologice, iar inventarea lunetei și descoperirile făcute de Galileo Galilei (1564 – 1642,

medic, matematician, fizician şi astronom italian, profesor la universităţile din Pisa şi Padova) i-au stârnit nu doar admiraţia, ci şi interesul. Între anii 1631 şi 1633, lucrează la tratatul *Le Monde*, „în care expune un sistem cosmologic bazat pe principiile materialismului mecanicist."[19] Aflând de condamnarea lui Galilei, în 1633, Descartes a vrut să-şi distrugă manuscrisul din prudenţă, dar şi de teamă că unele din descoperirile sale ştiinţifice expuse în cartea lui i-ar putea aduce neplăceri. Mai târziu, însă, în 1637, el a ales capitolele *La Dioptrique* şi *Les Météores* şi le-a publicat împreună cu *La Géométrie*, precedate de *Discours de la Méthode*. Lucrarea, cu titlul *Le Monde ou Traité de la Lumière*, revăzută şi corectată de Clerselier, a apărut în 1664, la Paris, iar ediţia a doua, îngrijită de acelaşi, în 1667.[20]

Aşadar, la 8 iunie 1637, a apărut la Leida, în tipografia lui Jean Lemaire, *Discours de la Méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les science, plus la Dioptrique, les Météores et la Géométrie qui sont des Essais de cette méthode*. Titlul iniţial al lucrării a fost *Projet d'une science universelle qui puisse élever notre nature à son plus haut degré de perfection*. Considerându-l, totuşi, prea ambiţios, Descartes l-a schimbat în *Discours de la Méthode…*[21]. Un lucru demn de remarcat este şi faptul că autorul şi-a scris lucrarea în limba franceză şi nu în latină (care era în declin) din dorinţa de a se adresa unui public cât mai larg şi nu doar elitei. V.-L. Saulnier a afirmat că „era prima carte serioasă de filozofie scrisă în limba vulgară"[22], iar Descartes spunea: „mi-am scris filozofia astfel încât să poată fi înţeleasă, pretutindeni, chiar şi la turci."[23] Lucrarea este un adevărat program de reformă a ştiinţelor, iar *Geometria* mai are şi astăzi o valoare ştiinţifică, deoarece aici sunt puse bazele geometriei analitice, stabilind o legătură între geometrie şi algebră. În anul 1644, la Amsterdam, a apărut şi o traducere în limba latină, realizată de Etienne de Courcelles şi revăzută de Descartes, cu titlul *Specimina philosophica*.[24] Primele trei exemplare ale lucrării în franceză le-au fost rezervate prinţului de Orania, regelui Ludovic al XIII-lea şi cardinalului Richelieu.[25] Câteva exemplare au fost trimise de Descartes însuşi celor mai renumiţi matematicieni ai timpului. Lucrarea a stârnit reacţii vii din partea lui Roberval[26], a lui Fermat[27] şi a lui Etienne Pascal[28].

În anul 1641, a publicat la Paris, în limba latină, *Meditationes de prima philosophia…* Ediţia a doua a apărut la Amsterdam, în 1642, iar o traducere în limba franceză a fost tipărită în anul 1647, la Paris, revăzută şi corectată de René Descartes însuşi, cu titlul *Les Méditations métaphysiques de René Descartes touchant la première philosophie*.[29] În această lucrare autorul afirmă, printre altele, că, pentru el, existenţa lui Dumnezeu e la fel de sigură ca aceea a adevărurilor matematice.

Pentru perioada 1642 – 1644, remarcăm polemica lui Descartes cu învăţatul olandez Gilbert Voetius.[30] Lucrarea *Epistola Renati Descartes ad Gisbertum Voëtium* a apărut la Amsterdam, în 1643. Profesorul olandez l-a acuzat de calomnie şi de ateism. În apărarea lui Descartes au intervenit prietenii săi şi ambasadorul regelui Franţei. În anul 1644, la Amsterdam, îi apare lucrarea *Principia philosophiae*, în care Descartes stabileşte o clasificare a cunoştinţelor, comparând cunoaşterea cu un copac care are rădăcini, trunchi şi trei ramuri principale: medicina, mecanica şi morala. El consideră că rădăcinile sunt metafizica iar trunchiul – fizica. Traducerea în limba franceză a fost tipărită la Paris, în anul 1647, cu titlul *Les principes de la philosophie*. Escrits en latin par René Des-Cartes. Et Traduits en François par un de ses Amis. A Paris, chez Henry le Gras, 1647 (Avec le Privilège du Roy). Prietenul era abatele Picot.[31]

Pentru a ilustra o altă problemă care l-a preocupat, respectiv cea a legăturii dintre corp şi suflet, filosoful francez a scris între anii 1645 şi 1646 *Traité des passions de l´âme*, lucrare publicată în 1649, la Amsterdam. Traducerea în limba latină a apărut la Paris, în 1650, cu titlul *Passiones animae*.

René Descartes şi-a petrecut ultimele luni ale vieţii în Suedia. La sfârşitul anului 1649, a acceptat, după multe ezitări, invitaţia reginei Christina a Suediei de a merge la Stockholm şi de a-i fi profesor de filosofie. La 11 februarie 1650, se stinge din viaţă la Stockholm, în urma unei congestii pulmonare, la aproape 54 de ani. Abia în 1667, rămăşiţele sale pământeşti au fost transportate în Franţa la Saint-Etienne-du-Mont, iar, în 1792, au fost transferate la Jardin Elysée.[32]

După moartea sa, Clerselier îi va publica vasta corespondenţă, în trei volume cu titlul *Lettres de M. Descartes* (Paris, 1657, 1659, 1667).[33] Scrisorile lui Descartes, mai ales cele din volumul al treilea, „ne permit să admirăm […] surprinzătorul geniu matematic al marelui filosof, prin promptitudinea şi eleganţa cu care rezolvă problemele cele mai variate şi cele mai dificile care îi sunt propuse."[34] Într-o scrisoare adresată prietenului său Mersenne, Descartes îşi exprimă admiraţia faţă de Galilei de care îl lega pasiunea pentru astronomie: „eu socot că Galileu filosofează mult mai bine decât restul lumii, deoarece el încearcă să examineze materia fizică prin raţionamente matematice."[35] În anul 1868, la Paris, Eugène De Budé a publicat *Lettres inédites* (17 scrisori).[36]

O primă ediţie de ansamblu a operelor filosofice ale

lui Descartes a apărut la Amsterdam, în 1650, în limba latină. Prima ediţie în limba franceză este cea de la Paris, din 1701. *Opera Omnia R. Cartesii* a apărut la Amsterdam, între 1690 şi 1701, în 9 volume, in-4°; ea a fost reeditată în 1713, tot in-4°. O ediţie *Oeuvres de Descartes* a văzut lumina tiparului la Amsterdam, în 1713, in-4°. Apoi, între 1824 şi 1826, Victor Cousin a publicat *Oeuvres de Descartes*, 11 volume, in-8°, cu planşe, ediţie care a fost considerată cea mai bună. *Oeuvres philosophiques* au fost editate în 1835, 1868 şi 1882, la Paris. *Oeuvres inédites de Descartes* au văzut lumina tiparului între 1859 şi 1860, tot la Paris.[37]

Operele lui Descartes sunt prezente şi în colecţiile Bibliotecii Academiei Române, Filiala din Cluj-Napoca, într-un număr mare de exemplare, în ediţii de o mare valoare, având ca posesori o seamă de intelectuali renumiţi. Ne-au reţinut atenţia, în special, ediţiile tipărite în secolul al XVII-lea pe care le vom enumera în cele ce urmează, în ordinea apariţiei lor.

I.

Specimina Philosophia: seu Dissertatio de Methodo recte regendae rationis, et veritatis in scientiis investigandae; Dioptrice et Meteora. Ex Gallico translata, et ab auctore perlecta, … emendata. Amstelodami, Apud Ludovicum Elsevirium, 1650, in-8°, 316 p. Volum legat în piele albă, cu marca tipografică, cu letrine ornate şi ornamente la sfârşitul unor capitole, cu desene în carte. Pe pagina de titlu a coligatului, găsim însemnarea manuscrisă: *Ex libris Petri K. Vásarh.*[38] *Rheno Trajecti comparantis Ao 1654. Scolae Refr. Saxopolitanae ab Ao 1730*. Cota R 91111.

Idem. Volum legat în piele maro, cu ornamente, cu însemnări manuscrise şi sublinieri în carte. Cota C 59129.

Specimina Philosophia: seu Dissertatio de Methodo recte regendae rationis, et veritatis in scientiis investigandae; Dioptrice et Meteora. Ex Gallico translata, et ab auctore perlecta, … emendata ... Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elsevirios, 1656, in-8°, 248 p. Volum legat în piele albă. Cu însemnarea manuscrisă a posesorului Ioan Vancea[39] (*Ex libris Ioannis Vancia*), cu sublinieri în carte. Cota B 9538.

Idem. C 51788.

Idem. C 85240.

Idem. R 91113.

Specimina Philosophia: seu Dissertatio de Methodo recte regendae rationis, et veritatis in scientiis investigandae; Dioptrice et Meteora. Ex Gallico translata, et ab auctore perlecta, … emendata… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1664, in-8°, 248 p. Cota R 95295.

Idem. U 62099.

Specimina Philosophia: seu… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1672, in-8°, 248 p. Cota C 59249.

Specimina Philosophia: seu… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1677, in-8°, 248 p. Volum legat în piele albă. Cu ştampila de posesor Timotei Cipariu.[40] Cota B 4685.

Idem. U 62086.

Idem. R 114965.

Specimina Philosophia: seu… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-8°, 248 p. Cota C 51703.

Idem. Cota U 61848.

Specimina Philosophia: seu… Ultima editio. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1692, Sumptibus Societatis, in-8°, 248 p. Cota R 96377.

Idem. Cota R 126348.

Idem. Cota C 51708.

Idem. Cota C 55424.

II.

Geometria…, Anno 1637. Gallicae edita, nunc autem cum notis Florimondi de Beaune in linguam latinam versa et commentariis illustrata, opera atque studio Francisci a Schooten, Lugduni Batavorum, Ex Officina Ioannis Maire, 1649, in-8°, 338 p. Volum legat în piele albă. Cota R 95245.

Idem. Cota C 85302.

Geometria…, Anno 1637. Editio secunda. Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1659, in-4°, 520 p. Volum legat în piele albă. Pe prima filă albă, însemnarea manuscrisă a posesorului: *Samuelis Pataki*[41] *Ao. 1761*. Cota R 86165.

Idem. Legată în piele albă. R 133741.

Principia Matheseos Universalis, seu Introductio ad Geometriae Methodum, …, Editio secunda. Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1661, in-4°, 420 p. Legătura volumului în piele albă. Cota R 86166.

Idem. Cota R 133741.

Geometria…, Anno 1637. Editio tertia. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1683, Sumptibus Societatis, in-4°, 520 p. Legătura din piele gălbuie. Cu portretul lui Descartes (apărut şi în multe alte lucrări ale sale). Cota U 67439.

Principia Matheseos Universalis, seu… Editio tertia, priore correctior. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-4°, 520 p. Cota U 67440.

III.

Meditationes De Prima Philosophia, … Tertia editio.

Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1650, in-4°, 191 p. Posesor *Petri K. Vásarh. 1730*. Cota R 91115.

Idem. Cota C 59125.

Meditationes De Prima Philosophia, … Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1663, in-4°, 191 p. Cota U 62099.

Meditationes De Prima Philosophia, … Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1678, in-4°, 191 p. Lucrare legată în piele albă. Cota R 115187.

Idem. Cota U 61848.

Meditationes De Prima Philosophia, … Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-4°, 191 p. Cota C 51701.

Meditationes De Prima Philosophia[42]*,* …Editio ultima. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1698, Sumptibus Societatis, in-4°, 191 p. Cota R 126350.

*Idem.*Exemplar legat în piele albă. Cu ornamente deosebite. Posesor: *Michaël Szigethi.* Cota R 96379.

Idem. Volum legat în piele maro. Cu ornamente aurii pe cotor. Posesor: *Josephi Ajtai, Anno 1761.* Cota C 51705.

Appendix continens obiectiones quintas et septimas… Meditationes de prima philosophia, … Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1649, in-4°, 164 p. Cota R 91116.

Idem. Cota C 51702.

Idem. Cota C 59126.

Appendix continens… Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1663, in-4°, 164 p. Cota U 62099.

Appendix continens… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1678, , in-4°, 164 p. Cota U 61848.

Idem. Cota R 115188.

Appendix continens… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-4°, 164 p. Cota C 51702.

Appendix continens… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1698, Sumptibus Societatis, in-4°, 164 p. Cota R 126351.

Idem. Cota C 51706.

Idem. Cota R 96380.

IV.

Principia philosophiae… Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1650, in-8°, 302 p. Lucrare legată în piele albă. Pe pagina de titlu, însemnarea manuscrisă: *Ex libris Petri K. Vásárhl. Rheno trajecti comparantis Ao 1654 Scholae Refr. Saxopolitanae ab Ao 1730;* pe coperta întâi, în interior, însemnarea manuscrisă; *Petri Kovásnai*[43] *Comparati…Ao 1721*. Cota R 91 110.

Idem. Cota C 59128.

Principia philosophiae… Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1656, in-8°, 222 p. Pe pagina de titlu, însemnarea manuscrisă a posesorului: *Andrea Vásarhelyi.* Cota R 91112.

Idem. Posesor Ioan Vancea. Cota B 9538.

Idem. Cu legătură din piele gălbuie. Volum deteriorat. Cota C 85239.

Idem. Legătură din piele albă. Cota C 51787.

Principia philosophiae… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1664, in-8°, 222 p. În lucrare întâlnim foarte multe însemnări manuscrise. Cota U 62099.

Idem. Volum legat în piele albă. Cu însemnarea manuscrisă: *Ex omnibuz libri Johannis Rozgoni*[44]*…1678*. Cota R 95294.

*Principia philosophiae…*Ultima editio… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1672, in-8°, 222 p. pe coperta întâi, în interior, însemnarea manuscrisă a posesorului: *Ex Libris Petri L. Czegheni Ultrajecti…1738, Die 28 Januaryj.* Cota C 59248.

*Principia philosophiae…*Ultima editio… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1677, in-8°, 222 p. Legătură din piele albă. Posesor T. Cipariu. Cota B 2627.

Idem. Cota U 62085.

Idem. Cota R 114964.

*Principia philosophiae…*Ultima editio… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-4°, 222 p. Lucrare legată în piele gălbuie, cu ornamente. Cota C 51700.

Idem. Cota U 61848.

*Principia philosophiae…*Ultima editio… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1692, Sumptibus Societatis, in-4°, 222 p. Volum deteriorat. Cota C 55423.

Idem. Lucrare legată în piele gălbuie. Cu ornamente deosebite. Volum bine conservat. Pe coperta întâi, în interior, însemnări manuscrise, printre care şi: *Samuelis Pataki Ao 1761.* Cu sublinieri în carte. Cota R 126347.

*Idem.*Volum bine conservat, legat în piele albă, cu ornamente. Cu însemnarea manuscrisă a posesorului: *Michaël Szegethi.* Cota R 96376.

Idem. Volum legat în piele maro. Pe pagina de titlu, însemnarea manuscrisă: *Coll. Claudiop. Soc. Jesu, 1763*. Pe coperta întâi, în interior, însemnarea manuscrisă: ?*Comp. R. Trajecti Ao 1713*. Cota C 51707.

V.

Epistola … ad celeberrimum Virum D. Gisbertum Voetium. Amstelodami, Apud Ludovicum, Elzevirium, 1649, in-4°, 88 p. Cota C 59127.

Idem. Cota C 51702.

Idem. Pe pagina de titlu a coligatului, însemnarea

manuscrisă a posesorului: *Petri K. Vásarh*. Cota R 91116.

Epistola … ad celeberrimum Virum D. Gisbertum Voetium. Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1663, in-8°, 88 p. Cota U 62099.

Epistola … ad celeberrimum Virum D. Gisbertum Voetium. Amstelodami, Apud Danielem, Elzevirium, 1678, in-4°, 88 p. Cota R 115188.

Idem. În lucrare, însemnarea manuscrisă: *Ex Libris Michaëlis Szigheti Nemethi Compar. A 1688*. Cota U 61848.

Epistola … ad celeberrimum Virum D. Gisbertum Voetium. Editio ultima. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1698, Sumptibus Societatis, in-4°, 88 p. Cota R 126351.

Idem. Cota C 51706.

Idem. Cota R 96380.

VI.

Passiones animae. Gallicae ab ipso conscriptae, nunc autem in exterorum gratiam Latina civitate donatae… Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1650, in-8°, 98 p. Cota R 91117.

Idem. Volum legat în piele maro, cu ornamente. Cota C 59130.

Passiones animae… Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1656, in-8°, 96 p. Cu însemnarea manuscrisă: *Ioan Vancea*. Cota B 9538.

Idem. Cota R 85241.

Idem. Cota C 51789.

Idem. Cota R 91114.

Passiones animae… Amstelodami, Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios, 1664, in-8°, 96 p. Cota R 95296.

Idem. Cota R 82120.

Idem. Cota U 62099.

Passiones animae… Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1677, in-8°, 96 p. Lucrare legată în piele albă. Posesor T. Cipariu. Cota B 4685.

Idem. Cota U 62087.

Idem. Cota R 114966.

Passiones animae… Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1685, Sumptibus Societatis, in-8°, 96 p. Cota C 51704.

Idem. Cota U 61848.

Passiones animae… Amstelodami Ex Typographia Blaviana, 1692, Sumptibus Societatis, in-8°, 96 p. Cota R 96378.

Idem. Cota C 51702.

Idem. Cota C 55425.

Idem. Cota R 126349.

VII.

Musicae Compendium. Trajecti Ad Rhenum, Typis Gisberti a Zyll, et Theodori ab Ackersdyk, 1650, in-4°, 58 p. Legătura din piele albă. Cota R 95246.

Idem. Pe pagina de titlu a coligatului, însemnarea manuscrisă a posesorului: *Petri K. Vásarh*. Cota R 91118.

VIII.

Tractatus De Homine, et de Formatione Foetus… Amstelodami, apud Danielem Elzevirium, 1677, in-4°, 239 p. Volum legat în piele gălbuie. Cota U 62083.

Idem. Lucrare legată în piele albă cu ornamente deosebite. Pe pagina de titlu, însemnarea manuscrisă: *Est Francisci T. Csepregi,*[45] *Ao. 1717 Comp*. … Pe a doua filă albă, însemnările manuscrise: *Franciscus T. Tsepregi; Samuel Pataki Ao 1761*. Cota R 95075.

Idem. Legătura din piele. Pe a doua filă albă, însemnarea manuscrisă: *Samuelis Verestoi, 1765*. Cota R 128919.

Idem. Legătura din piele albă. Pe coperta întâi, în interior, însemnarea manuscrisă: *Vasarhellj Ao 1717, Stephani Ieremias Ao 1729, 25 Feb*. Cota C 80272.

IX.

De homine figuris et latinitate donatus a Florentio Schuyl. Lugduni Batavorum, Ex officina Hackiana, 1664, in-4°, 126 p. Legată în piele maro, cu ornamente. Pe coperta întâi, inițialele posesorului T. V. Pe prima filă albă, însemnarea manuscrisă: *Lalislai Kem*ény Ao 1725 12 Ianuarj. Pe a doua filă albă, însemnarea manuscrisă: *Thoma Késdi – Vásárheli procur Enyedini 1723*. Cota C 82119.

X.

Tractatus De Mente Humana, … Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1669, in-4°, 224 p. Legătura din piele gălbuie. Volum bine conservat. Cota U 62084.

Idem. Cota R 95076.

XI.

Epistolae, Partim ab auctore Latino Sermone conscriptae, partim ex Gallico translatae, … Pars prima. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1682, Sumptibus Societatis, in-4°, 383 p. Volum legat în piele gălbuie, bine conservat. Cota U 61652.

Idem. Pars secunda. Amstelodami, Apud Danielem Elzevirium, 1668, in-4°, 404 p. Cota U 61652.

Idem. Pars tertia. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1683, Sumptibus Societatis, in-4°, 427 p. Cota U 61652 (3 volume separate la aceeași cotă).

Epistolae, … Pars prima. Amstelodami, Ex

Typographia Blaviana, 1692, Sumptibus Societatis, in-4°, 383 p. Legătura din piele albă. Volum bine conservat. Cota R 115428.

Epistolae, … Pars tertia. Amstelodami, Ex Typographia Blaviana, 1683, Sumptibus Societatis, in-4°, 427 p. Cu însemnarea manuscrisă a posesorului: *Ex Samuelis Szathmár Németh*[46] *Amstelodami 1688*. Cota R 115428.

O ultimă lucrare pe care o vom menţiona este *Opuscula posthuma, Physica et Mathematica,* … Amstelodami, ex typographia P. et J. Blaeu, prostant apud Janssonio Waasbergios, Boom et Goethols, 1701, in-4°, (6 părţi). Volumul este legat în piele, cu iniţialele posesorului G. V. şi anul legăturii (1737) pe copertă. Exemplarul este bine păstrat şi cuprinde 6 lucrări: 1. *Mundus, sive Dissertatio de Lumine…; 2. Tractatus de Mechanica cum Elucidationibus N. Poissonii; 3. N. Poissonii Elucidationes Physicae in Cartesii Musicam; 4. Regulae ad Directionem Ingenii,*[47] *…; 5. Primae Cogitationes circa Generationem Animalium, et…; 6. Excerpta ex Mss. R. Des-Cartes.* Cota R 86183.

Aşadar, în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene, operele lui Descartes tipărite în secolul al XVII-lea se găsesc la loc de cinste, în 47 ediţii, în 104 exemplare, bine conservate, cele mai multe legate în piele, multe cu însemnările manuscrise ale posesorilor sau cititorilor. Printre posesori se află intelectuali transilvăneni de marcă, precum Timotei Cipariu, Ioan Vancea, Mihail Halici, Gheorghe Şincai, K. Vásárhelyi Peter, Pataki Sámuel, Szatmárnémeti Sámuel, Csepregi Turkovics Ferenc, Rozgonyi Pap János şi alţii.

Majoritatea operelor (99 exemplare) este tipărită la Amsterdam de către celebri tipografi Daniel[48] şi Lodewijk III[49] Elsevier (64 exemplare, imprimate între 1649-1678) sau în tipografia Blaviana (35 exemplare, tipărite între 1683 şi 1698), la Leida (3 exemplare) şi la Utrecht (2 exemplare). Ele au circulat şi pe teritoriul Transilvaniei, unde au ajuns destul de repede, cumpărate de studenţii noştri care au studiat în universităţile europene şi care aveau nevoie de instrumente de lucru. Aşa cum am văzut, de exemplu, *Specimina Philosophiae…,* tipărită la Amsterdam, în tipografia Elsevier, în 1650, a fost cumpărată la Utrecht în 1654 de K. Vásarhelyi Péter care era student acolo, iar, după moartea sa, lucrarea ajunge în biblioteca lui Mihail Halici, iar, apoi, în cea a Şcolii reformate din Orăştie.

Operele lui Descartes au fost apreciate de intelectualii noştri şi au fost traduse în româneşte de Constantin Noica, Alexandru Boboc, Daniela Rovenţa-Frumuşani şi mulţi alţii. Numeroase studii i-au fost dedicate lui Descartes de către o seamă de personalităţi marcante ale culturii româneşti, precum Radu P. Voinea, C. I. Gulian, Caius Iacob, Nicolae Teodorescu, Alexandru Boboc sau Gheorghe Al. Cazan.

Descartes a fost considerat a fi fondatorul sau unul din fondatorii filosofiei moderne. A rămas celebru pentru afirmaţia "*Je pense, donc je suis*" – "Gândesc, deci exist". În matematică a pus bazele unei noi ramuri, geometria analitică. În fizică, a adus contribuţii în domeniul opticii şi a fost considerat unul dintre fondatorii mecanicii. Unele din teoriile sale au fost contestate (teoria animalului-maşină), iar altele, abandonate. Metoda sa ştiinţifică este rezultatul gândirii sale libere, bazată pe experiment şi raţionament matematic. A schiţat o morală a cercetătorului şi a militat pentru independenţa spiritului.[50]

Filosoful, matematicianul, fizicianul şi mecanicianul René Descartes a fost considerat de Gustave Lanson a fi "omul ideal al secolului al XVII-lea, *omul-gândire*",[51] iar Constantin Noica l-a numit "un geniu model"[52]. Operele sale cele mai importante sunt bine reprezentate în Biblioteca Academică Clujeană, iar punerea lor în valoare ni s-a părut necesară şi onorantă. Acest tezaur, încă insuficient studiat şi valorificat, aşteaptă şi alte noi contribuţii.

Note:

1. Începând din anul 1802, comuna a fost numită La Haye – Descartes. Vezi Alexandru Boboc, *Tabel cronologic*, în *Descartes şi spiritul modern, René Descartes, Discurs asupra metodei de a ne conduce bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe,* traducere de Daniela Rovenţa-Frumuşani şi Alexandru Boboc, note, comentarii, bibliografie de Alexandru Boboc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1990, p. 169.
2. René Descartes îşi scria numele în două cuvinte Des Cartes, iar latinizarea Cartesius nu i-a fost pe plac. Vezi *Ibidem.*
3. Radu P. Voinea, *Descartes şi spiritul ştiinţific modern*, în *Descartes şi spiritul ştiinţific modern*…, o*p. it.*, p. 14.
4. Vezi *Idem*, p. 15.
5. Vezi *Idem*, p. 16 – 17.
6. Vezi *Idem*, p. 18.
7. Vezi *Ibidem.*
8. Vezi *Idem*, p. 19.
9. Joachim Descartes făcea parte din mica nobilime şi a fost consilier în Parlamentul din Rennes. Vezi Alexandru Boboc, *Tabel cronologic, op. cit.*, p. 169.
10. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres*

et des arts, par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et c-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. XIV, p. 214.

11. *Ibidem.*

12. *Ibidem.*

13. Vezi *Istoria generală a ştiinţei,* publicată sub conducerea lui René Taton, vol. II, Ştiinţa modernă. De la 1450 la 1800, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 270; Constantin Noica, *Viaţa şi filozofia lui René Descartes*, în *René Descartes. Două tratate filozofice. Reguli de îndrumare a minţii. Meditaţii despre filozofia primă*, traduse de Constantin Noica, Bucureşti, Editura Humanitas, 1922, p. 25.

14. Vezi Alexandru Boboc, *Lista scrierilor lui Descartes*, în *Descartes şi spiritul modern*…, *op. cit.*, p. 174.

15. Vezi C. I. Gulian, *Descartes şi dezalienarea spirituală*, în *Descartes şi spiritul ştiinţific modern*…, *op. cit.,* p. 29.

16. *Ibidem.*

17. Albert Flocon, *Universul cărţilor. Studiu istoric de la origini până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 337.

18. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*…, *op. cit.*, p. 214 şi 217; C. I. Gulian, *op. cit.,* p. 29, 37 şi 39; J. D. Bernal, Ştiinţa în istoria societăţii, Bucureşti, Editura Politică, 1964, p. 308, 333 şi 664; *Istoria generală a ştiinţei*…, *op. cit.*, p. 401 şi 640; Alexandru Boboc, *Tabel cronologic, op. cit.*, p. 171.

19. C. I. Gulian, *op. cit.*, p. 26.

20. Vezi Constantin Noica, *Viaţa şi filozofia lui René Descartes*, *op. cit.*, p. 57 – 64; *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*…, *op. cit.*, p. 214; Alexandru Boboc, *Lista scrierilor lui Descartes, op. cit.*, p. 174; Albert Flocon, *op. cit.*, p. 335.

21. Vezi Radu P. Voinea, *Descartes şi spiritul ştiinţific modern*, o*p. it.*, p. 14; Alexandru Boboc, *Lista scrierilor lui Descartes*, *op. cit.,* p. 173.

22. V.-L. Saulnier, *Literatura franceză,* vol. I, Bucureşti, Editura Albatros, 1973, p. 320.

23. *Ibidem.*.

24. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*…, *op. cit.*, p. 214.

25. Vezi Alexandru Boboc, *Tabel cronologic,* în *Descartes şi spiritul modern*…, *op. cit.*, p. 170 – 171.

26. Roberval (Gilles Personne sau Personier de, 1602 – 1675), matematician şi fizician francez, născut la Roberval. Vezi *Nouveau Petit Larousse*, Paris, Librairie Larousse, 1968, p. 1647.

27. Fermat (Pierre de, 1601 – 1665), matematician francez, precursor în diverse domenii precum calculul diferenţial, geometria analitică sau calculul probabilităţilor. Vezi *Nouveau Petit Larousse*, *op. cit.*, p. 1335.

28. Etienne Pascal (1588 – 1651), matematician francez, tatăl lui Blaise Pascal (1623 – 1662).

29. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*…, *op. cit.*, p. 214 şi Alexandru Boboc, *Lista scrierilor lui Descartes* în *Descartes şi spiritul modern*…, *op. cit.*, p. 174.

30. Gisbert Voetius (Gijsbert Voët, 1589 – 1676), profesor de teologie la Universitatea din Utrecht. Vezi Alexandru Boboc, *Tabel cronologic,* în *Descartes şi spiritul modern*…, *op. cit.*, p. 171.

31. Vezi *Littérature française*, vol. I. Publiée sous la direction de Joseph Bédier, Paul Hazard. Nouvelle édition refondue et augmentée sous la direction de Pierre Martino, Paris, Librairie Larousse, 1948, p. 373; *https://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=René_Descartes&oldid=134258205* .

32. Vezi Albert Flocon, *op. cit.*, p. 338; Constantin Noica, în prefaţa traducerii lucrării *Regulae ad directionem ingenii,* în *René Descartes. Două tratate filozofice,* în *op. cit.*, p. 100; Alexandru Boboc, *Tabel cronologic, op. cit.*, p. 171.

33. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné,…, op. cit.*, p. 214; Alexandru Boboc, *Tabel cronologic, op. cit.*, p. 172.

34. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné,…, op. cit.*, p. 220.

35. Albert Flocon, *op. cit.*, p. 335. Mersenne tradusese lucrările astronomului italian.

36. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné,…, op. cit.*, p. 220.

37. Vezi *Ibidem;* Pierre Larousse, *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique, …,* vol. I – XV, + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VI, Paris, 1876, p. 532; *Biographie universelle, anciene et moderne, ou…,* vol. XI, A Paris, Chez L. G. Michaud, 1814, p. 158.

38. K. Vásárhalyi Peter (? – Aiud 1666), profesor la Colegiul din Alba Iulia şi la Aiud. A studiat la Satu Mare şi la Alba Iulia, apoi la universităţi germane şi engleze. În anul 1654, student fiind la Utrecht, a cumpărat operele lui Descartes, tipărite în 1650, la Amsterdam şi la Utrecht. După moartea sa, volumele ajung în posesia lui Mihail Halici. În 1730, ele se găseau în biblioteca şcolii reformate din Orăştie. Vezi Maria Ursuţiu, *Din nou despre Biblioteca Halici (1674) – Addenda et corrigenda*, în *Biblioteca şi cercetarea*, vol. XII, Cluj-Napoca, 1988, p. 274. Mihail Halici (1643 – 1712), poet român, rector al Colegiului reformat din Orăştie. Vezi *Mic Dicţionar Enciclopedic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 779.

39. Ioan Vancea (de Buteasa, 1820 – 1892), a studiat la Oradea şi Viena, doctor în teologie, mitropolit greco-catolic de Alba Iulia şi Făgăraş (1868 – 1892). Vezi I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicţionar enciclopedic ilustrat al limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, Cartea Românească, 1931, p. 1926.

40. Timotei Cipariu (1805 – 1887), filolog şi lingvist, membru al Academiei Române (1866). A participat la Revoluţia de la 1848 – 1849 din Transilvania. Vezi *Mic Dicţionar Enciclopedic, op. cit.*, p. 372.

41. Pataki Samuel (1731 – 1804), profesor bibliofil, conducător al tipografiei Colegiului reformat din Cluj. Vezi Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan. Studii*, Bucureşti, Editura Kriterion, 1977, p. 497.

42. Pe pagina de titlu a lucrării lui Schotanus despre *Meditaţiile* lui Descartes, întâlnim numele unui posesor renumit: Gheorghe Şincai, precum şi data şi locul achiziţionării exemplarului (Viena, 1780). Joh. Schotani Christ. Fil., *Analysis Exegetica In sex Meditationes D. R. Cartesii De Prima Philosophia,* in quibus Dei Existentia et Animae Humanae a Corpore Distinctio demonstrandur. Franequerae, Ex officina Johannis Gyselaar, …, 1688, in-8°, 260 p. Cu legătură din piele maro. Pe pagina de titlu, însemnarea manuscrisă: *Comparavit Georg Gabriel Sinkai Viennae anno 1780*. Cota B 185. Gheorghe Şincai (1754 – 1816), istoric şi filolog, iluminist, unul din corifeii Şcolii ardelene. Vezi *Mic Dicţionar Enciclopedic, op. cit.*, p. 1703.

43. Kovasznai Peter, probabil lui Kovasznai Peter, (? – 1673, episcop reformat transilvănean din 1668. A studiat la Debrecen şi la Sarospatak, iar din 1643, la Leida şi la Franeker, apoi în Anglia. După 1660, s-a stabilit la Cluj. Biblioteca sa îmbogăţită mai ales în perioada studiilor în străinătate, dar şi în perioada preoţiei, la Oradea şi Cluj, a lăsat-o Colegiului reformat din Cluj). Vezi Sipos Gábor, *A Kolozsvári Református Kollégium Konyvtára. A XVII. Században,* Szeged, Scriptum KFT., 1991, p. 67.

44. Rozgoni Pap János (1648/53 – 1710) a fost rector profesor la Odorhei (între 1679 – 1682 şi 1688 – 1694). A studiat în Olanda, la Utrecht şi Leida (1677 – 1678). A avut o bibliotecă bogată, unele cărţi fiind moştenire paternă, iar altele au fost cumpărate de el în perioada studiilor sale în Olanda. În colecţia sa, au fost şi câţiva autori francezi, precum Théodore de Bèze, Pierre de La Ramée sau René Descartes. O parte din cărţile sale (26 de exemplare) a ajuns în biblioteca fostului Colegiu reformat din Cluj. Vezi Jakó Zsigmond, *op. cit.*, p. 250 – 254; Török István, *A Kolozsvári ev. Ref. collegium története*, vol. I – III, Cluj, 1905, vol. III, p. 320; Monok István, Nemeth Noémi, Tonk Sándor*, Erdélyi Könyvesházak*. II *Kolozsvár,* in *Erdélyi Könyvesházak.II Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely*, Szeged, Scriptum KFT, 1991, p. 82 – 86.

45. Csepregi (Tsepregi) Turkovics Ferenc (? – 1758), profesor bibliofil la Cluj. Vezi Jakó Zsigmond, *op. cit.*, p. 482.

46. Szatmárnémeti Sámuel (1658-1717)a fost profesor la Colegiul reformat din Cluj. A studiat la Viena, Utrecht, Leida şi Franeker. Începând din anul 1695, a predat teologie, slujind cu devotament învăţământul. Şi-a donat biblioteca colegiului. Vezi Jakó Zsigmond, *op. cit.*, p. 503; Török István, *op. cit.,* vol. I, p. 86 - 96.

47. Această lucrare a fost scrisă în 1628 şi este prima schiţă a lucrării *Méthode* …, rămasă neterminată şi publicată abia în anii 1677 şi 1701 în *Opuscula posthuma.*

48. Daniel Elsevier sau Elzevir (1626-1680), tipograf, editor şi librar olandez. Vezi Albert Flocon, *op. cit.,* p. 427.

49. Lodewijk Elsevier sau Elzevir (1604-1670), tipograf, editor şi librar olandez. Vezi *ibidem.*

50. Vezi Antoine Adam, Georges Lerminier, Edouard Morot-Sir, *Littérature française. Des origines à la fin du XVIIIe siècle,* vol. I, Paris, Larousse, 1967, p. 208; *https://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=René_Descartes&oldid=134258205.*

51. Gustave Lanson, *Histoire de la littérature française*,… Paris, Librairie Hachette, 1951, p. 398.

52. Prefaţă la traducerea lucrării *Regulae ad directionem ingenii*, în Constantin Noica, *René Descartes. Două tratate filosofice*, în *op. cit.*, p. 105.

Bibliography:

Adam, Antoine; Lerminier, Georges; Morot-Sir, Edouard, *Littérature française. Des origines à la fin du XVIIIe siècle (French Literature. From the Origins to the End of XVIIIth Century),* vol. I, Paris, Larousse, 1967.

Bernal, J. D., Ştiinţa în istoria societăţii (*Science in the History of Society*), Bucureşti, Editura Politică, 1964.

Biographie universelle ancienne et moderne, ou, … (Universal Biography, old and modern, …), Vol. XI, A Paris, Chez L. G. Michaud, 1814.

Candrea, I.-Aurel; Adamescu, Gheorghe, *Dicţionar enciclopedic ilustrat al limbii române din trecut şi de astăzi (Illustrated Encyclopedic Dictionary of the Romanian Language, from past and present)*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.

Ciorănescu, Alexandre, *Bibliographie de la littérature française du dix-septième siècle (Bibliography of the French Literature of the Seventeenth Century)*, vol. II, Paris, Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1966.

Damian, Elena, *René Descartes în colecţiile Bibliotecii Academice Clujene (René Descartes in the Collections of the Romanian Academy Library of Cluj)*, în *Biblioteca şi cercetarea*, vol. XXI, Cluj-Napoca, 1988.

Descartes şi spiritul modern. René Descartes. Discurs asupra metodei de a ne conduce bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe (Descartes and Modern Scientific Thought. René Descartes. Discourse on the Method of Properly Guiding

the Reason in the Search for Truth in the Sciences), traducere de Daniela Rovenţa-Frumuşani şi Alexandru Boboc, note, comentarii, bibliografie de Alexandru Boboc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1990.

Flocon, Albert, *Universul cărţilor. Studiu istoric de la origini până la sfârşitul secolului al XVIII-lea (The Universe of Books…)* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

Istoria generală a ştiinţei (General History of Science), vol. II, Ştiinţa modernă. De la 1450 la 1800 (Modern Sci*ence. From 1450 until 1800)*, publicată sub conducerea lui René Taton, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.

Jako, Zsigmond, *Philobiblon transilvan. Studii (Transylvanian Philobiblon, Studies)*, Bucureşti, Editura Kriterion, 1977.

La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts (The Great Encyclopedia…), par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et c-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. XIV.

Lanson, Gustave, *Histoire de la littérature française,… (History of French Literature),* Paris, Librairie Hachette, 1951.

Larousse, Pierre, *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique, …,(The Universal Great Dictionary of XIXth French Century, …),* vol. I – XV, + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VI, Paris, 1876.

Littérature française (French Literature), vol. I. Publiée sous la direction de Joseph Bédier, Paul Hazard. Nouvelle édition refondue et augmentée sous la direction de Pierre Martino, Paris, Librairie Larousse, 1948.

Mic Dicţionar Enciclopedic (Short Encyclopedic Dictionary), Bucureşti, Editura Ştinţifică şi Enciclopedică, 1986.

Monok, István; Nemeth, Noémi; Tonk, Sándor, *Erdélyi Könyvesházak.* II *Kolozsvár,* in *Erdélyi Könyvesházak. II Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely (Transylvanian Libraries, II, Cluj, …)*, Szeged, Scriptum KFT, 1991.

Noica, Constantin, *Viaţa şi filozofia lui René Descartes. René Descartes. Două tratate filozofice. Reguli de îndrumare a minţii. Meditaţii despre filozofia primă (Life and Philosophy of René Descartes. René Descartes. Two Philosophical Treaties. Rules of Guiding the Mind. Meditations on The First Philosophy)*, traduse de Constantin Noica, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992.

Nouveau Petit Larousse (The New Little Larousse), Paris, Librairie Larousse, 1968.

Puiu, Sidonia; Daisa, Dora, *Biblioteca lui Timotei Cipariu. Catalog (Timotei Cipariu´s Library. Catalogue),* vol. I – V, Cluj-Napoca, Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, 1990, vol. II.

Saulnier, V.-L., *Literatura franceză (French Literature)*, vol. I, Bucureşti, Editura Albatros, 1973.

Sipos Gábor, *A Kolozsvári Református Kollégium Konyvtára. A XVII. Században (The Library of the Reformed College of Cluj in the XVIIth century),* Szeged, Scriptum KFT., 1991.

Török, István, *A Koloszvári ev. Ref. collegium Története (The Histoy of the Evangelic Reformed College of Cluj),* vol. I – III, Cluj, 1905, vol. III.

Ursuţiu, Maria, *Din nou despre Biblioteca Halici (1674) – Addenda et corrigenda (Again about Halici Library (1674) – Addenda et corrigenda)*, în *Biblioteca şi cercetarea*, vol. XII, Cluj-Napoca, 1988.

http://www.anticariat-unu.ro/uploads/products/viata-si-filosofia-lui-rene-descartes-de-constantin-noica-p74076-02.JPG